

УДК 37.091.33.016:91:364-322:378.4(477.42)
DOI [https://doi.org/10.63437/3083-6425-2026-3\(102\)-06](https://doi.org/10.63437/3083-6425-2026-3(102)-06)

Власенко Руслана,
кандидатка біологічних наук,
доцентка кафедри екології та географії,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна

Vlasenko Ruslana,
Candidate of Biological Sciences,
Associate Professor at the Department of Ecology and Geography,
Zhytomyr Ivan Franko State University,
Zhytomyr, Ukraine

 <https://orcid.org/0000-0002-3743-4406>

Дубровіна Ірина,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
наукова співробітниця,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,
м. Київ, Україна

Dubrovina Iryna,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Research Fellow,
Vernadsky National Library of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

 <https://orcid.org/0000-0002-6676-4789>

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ В НАУКОВО-КУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Анотація.

У статті обґрунтовано значущість волонтерської діяльності як невіддільного складника професійної підготовки здобувачів вищої освіти, зокрема майбутніх учителів географії. Доведено, що участь у благодійних ініціативах сприяє формуванню активної громадянської позиції, емпатії та соціально-педагогічних компетентностей. На прикладі природничого факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка проаналізовано досвід впровадження волонтерських проєктів, які трансформують академічні знання з освітніх компонентів «Країнознавство» та «Гастрономічний туризм» у дієвий механізм патріотичного та громадянського виховання. Окреслено перспективи співпраці із Сектором картографічних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського для професійного становлення здобувачів. Емпіричне дослідження (110 респондентів) підтвердило високий рівень усвідомлення волонтерства як елемента професійної підготовки, що свідчить про ефективність інтеграції соціально активних практик в освітній процес. У роботі підкреслено, що поєднання фахової підготовки з волонтерством є інструментом формування професійної ідентичності майбутнього вчителя в умовах сучасних викликів.

Ключові слова: волонтерський рух; громадянське становлення; професійна підготовка; майбутні вчителі географії; освітній процес; благодійні ініціативи; науково-культурне середовище; Житомирський державний університет імені Івана Франка; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

VOLUNTEER ACTIVITY AS A MEANS OF DEVELOPING THE CIVIC COMPETENCE OF FUTURE GEOGRAPHY TEACHERS IN A SCIENTIFIC AND CULTURAL ENVIRONMENT

Summary.

The article substantiates the significance of volunteer activity as an integral component of the professional training of higher education students, in particular future geography teachers. It is demonstrated that participation in charitable initiatives contributes to the formation of an active civic position, empathy and socio-pedagogical competences. Using the example of the Faculty of

Natural Sciences at Zhytomyr Ivan Franko State University; the article analyses the experience of implementing volunteer projects that transform the academic knowledge acquired through the educational components “Country Studies” and “Gastronomic Tourism” into an effective mechanism of patriotic and civic education. Particular attention is given to the prospects for cooperation between future geography teachers and the Vernadsky National Library of Ukraine as a scientific and cultural environment, particularly with the Sector of Cartographic Publications. An empirical study conducted among 110 respondents (bachelor’s and master’s degree students and graduates) confirmed a high level of awareness of volunteering as an element of professional training, which attests to the effectiveness of integrating socially active practices into the educational process. The paper emphasises that combining professional training with volunteering is a tool for shaping the professional identity of a future teacher amid contemporary challenges. The influence of the Sector of Cartographic Publications of the Vernadsky National Library of Ukraine on the professional development of higher education students and their preparation for volunteer projects is described. Cooperation between scientific libraries and higher education institutions proves effective in forming the professional competences of future educators. The relevance of the topic stems from the need for theoretical substantiation and systematization of practical experience in volunteer activities at higher education institutions, particularly within natural science faculties, where combining professional training with support for the Armed Forces of Ukraine is becoming a new standard of pedagogical responsibility.

Keywords: volunteering; civic competence; professional training; future geography teachers; higher education; charitable initiatives; scientific and cultural environment; Zhytomyr Ivan Franko State University; Vernadsky National Library of Ukraine.

Постановка проблеми. Трагічні виклики повномасштабної війни актуалізували роль волонтерства як фундаментального соціального, громадського та освітнього явища. Волонтерство сьогодні – це не лише надання допомоги, а добровільний світоглядний вибір громадянина, що засвідчує його активну участь у житті суспільства [5].

Історично український волонтерський рух ґрунтується на глибоких традиціях милосердя та альтруїзму [2]. У сучасній науковій парадигмі волонтерство розглядають як багатогранний феномен: засіб професійної самореалізації, чинник формування цінностей та інструмент соціального виховання молоді. Особливого значення волонтерство набуває в професійній підготовці майбутніх учителів географії.

Для визначення ставлення здобувачів до волонтерської діяльності як засобу формування громадянської компетентності було проведено анкетування 110 респондентів, серед яких: 64 бакалаври, 24 магістри, 22 випускники ОП «Середня освіта (Географія)». Статистичне оброблення отриманих даних (гранична похибка $\pm 9\%$) підтвердило, що 85 % опитаних розглядають волонтерство як невіддільну частину фахової підготовки, а 75 % відзначають суттєве поліпшення своїх соціальних навичок після участі в благодійних проєктах.

Актуальність теми зумовлена необхідністю теоретичного обґрунтування та систематизації практичного досвіду волонтерської діяльності в закладах вищої освіти (ЗВО), зокрема на природничих факультетах, де поєднання фахової підготовки з наданням допомоги ЗСУ стає новим стандартом педагогічної відповідальності. Обґрунтування значущості цієї діяльності через поєднання теоретичного аналізу та емпіричних даних продовжує напрацювання попередніх студій авторського колективу з проблематики освітнього волонтерства [13] і формує підґрунтя нашого дослідження.

Мета статті – виявити педагогічний потенціал волонтерства у процесі формування громадянської компетентності майбутніх учителів

географії, а також проаналізувати результативність впровадження благодійних проєктів у систему професійної підготовки здобувачів вищої освіти природничого факультету Житомирського державного університету (ЖДУ) імені Івана Франка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Національною стратегією сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 рр. розвиток волонтерської діяльності визначено одним із головних напрямів роботи інститутів громадянського суспільства [7]. Згідно із Законом України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 р. № 3236-VI держава гарантує підтримку ініціатив, спрямованих на допомогу вразливим верствам населення, захист прав громадян і сприяння соціальному добробуту [8].

В умовах повномасштабної збройної агресії РФ проти України актуальність волонтерства набула екзистенційного значення. Сьогодні волонтерство – це не лише надання допомоги, а потужний інструмент боротьби, психологічної реабілітації та формування стійкого громадянського суспільства. До головних викликів, на які відповідає волонтерський рух, належать соціальна та економічна нестабільність, фізичні та психологічні травми ветеранів і постраждалих цивільних, десоціалізація вразливих верств населення та потреба в ефективній інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

Зокрема Л. Чернова зазначає, що волонтерська діяльність як суто добровільна і громадська важко піддається інституціоналізації, проте її соціальний склад і форми активності демонструють унікальну здатність суспільства до самоорганізації [10, с. 38]. Водночас Н. Говоруха наголошує на важливості педагогічного аспекту, а саме на формуванні готовності до волонтерства через ціннісні орієнтації – милосердя, доброти та турботу про ближнього [3]. У сучасних дослідженнях волонтерство також розглядають як дієвий інструмент формування громадянської позиції студентської молоді в умовах воєнного стану [1], а його соціально-психологічні

виміри докладно висвітлено в монографічних дослідженнях [6].

Особливе місце в цьому процесі посідають ЗВО. Волонтерство трансформує професійну підготовку майбутнього вчителя географії на кількох рівнях: когнітивному – через поглиблення знань про суспільно-політичні процеси; діяльнісному – через набуття навичок соціального проєктування, управління фінансами та командної роботи; аксіологічному

– через формування стійкої патріотичної позиції та розуміння цінності людського життя. В університетському середовищі волонтерство трансформується з факультативної активності в освітнє явище, що сприяє розвитку громадянської компетентності майбутніх учителів географії. Розвиток фахових і громадянських компетентностей здобувачів вищої освіти спеціальності «Середня освіта (Географія)» через волонтерство подано в *табл. 1*.

Таблиця 1

Розвиток фахових та громадянських компетентностей здобувачів вищої освіти спеціальності «Середня освіта (Географія)» через волонтерство

№	Форма волонтерства	Розвиток компетентностей	Приклад
1	Благодійні ярмарки	Навички соціального маркетингу та лідерства	Організація студентського ярмарку для збору коштів на підтримку Збройних Сил України (ЗСУ)
2	Благодійні концерти	Соціальна, лідерська, креативна	Концерт «Музика любові»: поєднання творчості та збору коштів для ЗСУ
3	Виготовлення окопних свічок	Технологічна, відповідальність	Ініціатива «Зігрій захисника»: опанування практичних навичок допомоги фронту
4	Візити до школи-інтернату	Емпатійна, педагогічна, психологічна	Надання допомоги речами та засобами гігієни, концертна програма для дітей
5	Вшанування пам'яті	Національна ідентичність, ціннісна	Догляд за місцями поховань полеглих воїнів: виховання поваги до героїв
6	Благодійні ярмарки	Соціально-громадянська, підприємницька	«Гастрономічний тур»: популяризація культур світу та допомога армії
7	Дискусійні зустрічі	Критичне мислення, медіаграмотність	Панельні дискусії щодо регіональних особливостей України
8	Цифрове та екологічне волонтерство	ІКТ-компетентність, екологічна	Створення інфографік та прибирання природних пам'яток краю
9	Майстер-класи та обереги	Емпатія, психологічна підтримка	Проведення майстер-класів із виготовлення оберегів для військових

Джерело: сформовано авторами.

На прикладі природничого факультету ЖДУ імені Івана Франка простежується, як навчальні дисципліни («Країнознавство», «Гастрономічний туризм» тощо) інтегруються в благодійні ініціативи, перетворюючись на ефективний інструмент соціального виховання.

Уже декілька років поспіль (проєкт реалізується з 2021 р.) здобувачі вищої освіти ОП «Середня

освіта (Географія)» проводять благодійний ярмарок «Гастрономічний тур» (*фото 1*). У межах вивчення відповідних освітніх компонентів здобувачі не лише опановують теоретичні аспекти культури народів світу, а й на практиці організовують продаж національних страв різних країн світу. Уся діяльність має чітку цільову спрямованість: зібрані кошти передаються на потреби ЗСУ [4].

Фото 1. «Гастрономічний тур», 2025 р.

Тематичним доповненням до основного проекту стали заходи на кшталт «Жахливо смачного ярмарку», що об'єднав здобувачів вищої освіти 12 академічних груп, які виявили високий рівень самоорганізації та креативності, зібравши кошти на потреби ЗСУ. Захід засвідчив, що волонтерство може бути не лише відповідальним, а й творчим процесом, що зближує студентський і викладацький колективи.

Важливим складником формування громадянської позиції майбутніх учителів географії є участь у вшануванні полеглих захисників. Зокрема в День пам'яті загиблих захисників України здобувачі та викладачі відвідують військові поховання, що дає змогу молоді глибше усвідомити ціну української незалежності. Участь у фестивалях військового братерства (наприклад, «Люди-титани») сприяє соціальній адаптації ветеранів і розвитку культури поваги до захисників у мирному житті.

Окрім фінансової допомоги, волонтерство виконує виражену символічну функцію. Майстер-класи, зокрема виготовлення «янголів-оберегів» (спільно з ГО «Молодіжний центр Житомирщини»), демонструють, як через рукоділля формується емоційний зв'язок між здобувачами вищої освіти й фронтом: кожен такий символ – це форма психологічної підтримки воїнів.

Природничий факультет успішно адаптує студентські свята для благодійної мети: святкування Дня закоханих трансформувалося в комплексний волонтерський проект – благодійний ярмарок (кошти на потреби ЗСУ) та концерт «Музика любові». Такі заходи доводять, що студентська молодь здатна поєднувати творчий потенціал, мистецькі таланти та активну громадянську позицію заради наближення перемоги.

Окремим перспективним напрямом професійно зорієнтованої волонтерської та просвітницької роботи є співпраця майбутніх учителів географії з Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського (НБУВ), зокрема з Сектором картографічних видань відділу комплексного бібліотечного обслуговування. Цей підрозділ, заснований у 1919 р. українським істориком і картографом В. О. Кордтом, зберігає багатий фонд картографічних матеріалів і є природним майданчиком для профорієнтаційної взаємодії бібліотеки зі шкільною та студентською молоддю [9]. Сектор неодноразово відвідали вчителі географії київських закладів освіти, які ознайомилися з унікальними картографічними колекціями та можливостями їхнього використання в навчальному процесі [9]. Картографічні матеріали фонду сектору також залучаються як наочність для тематичних виставок, зокрема організованих спільно з «Мистецьким Арсеналом», а електронні виставки, присвячені, наприклад, відображенню на картах наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, популяризують історико-географічну спадщину серед

широкої аудиторії [9]. Подібні формати – екскурсії фондами, тематичні виставки та майстер-класи для вчителів і студентів-географів – здатні викликати живий інтерес молоді до картографії, краєзнавства й архівної спадщини, водночас наочно демонструючи практичну цінність бібліотечних фондів для сучасної шкільної та вищої освіти. Долучення здобувачів ОП «Середня освіта (Географія)» ЖДУ імені Івана Франка до подібних ініціатив НБУВ розширює їхній професійний світогляд, поєднуючи волонтерський, просвітницький й фаховий складники підготовки майбутнього педагога.

Волонтерська діяльність у ЖДУ імені Івана Франка стала невіддільним складником професійної соціалізації. Поєднання академічних знань із практичною допомогою фронту формує в майбутнього вчителя географії готовність бути «лідером змін» у шкільній громаді. Волонтерство – це не просто благодійність, а методологія формування громадянина, здатного свідомо впливати на розвиток українського суспільства.

Такі форми діяльності сприяють розвитку емпатії, комунікативної компетентності та навичок соціального проектування. Завдяки ініціативності викладачів кафедр природничого факультету та підтримці адміністрації студенти отримують досвід реальної соціальної взаємодії. Як підкреслюють дослідники, створення у ЗВО атмосфери добропорядності та гуманізму через варіативність волонтерських проектів є важливим чинником становлення професійної ідентичності сучасного вчителя [12]. Волонтерство в ЖДУ імені Івана Франка стало невіддільною частиною освітнього середовища, де кожен здобувач почувається причетним до наближення перемоги України.

На природничому факультеті ЖДУ імені Івана Франка волонтерство еволюціонувало з епізодичних акцій у системний компонент професійної підготовки майбутніх учителів географії. З метою об'єктивного оцінювання впливу волонтерських практик на формування громадянської компетентності здобувачів було проведено анкетування. Вибірка охопила 110 респондентів: 64 здобувачі бакалаврського рівня, 24 – магістерського, а також 22 випускники освітньої програми «Середня освіта (Географія)». Статистичне оброблення даних проводилося з урахуванням гранично допустимої похибки вибірки $\pm 9\%$, що забезпечує достатню репрезентативність результатів (табл. 2).

Результати дослідження дають змогу зробити кілька важливих висновків. По-перше, спостерігається чітка позитивна динаміка в усвідомленні ролі волонтерства: якщо на бакалаврському рівні 78 % здобувачів вважають таку діяльність частиною фахової підготовки, то серед випускників цей показник сягає 92 %. Це свідчить про те, що з накопиченням професійного досвіду педагоги починають глибше цінувати соціальну активність як фундамент власної ідентичності.

Таблиця 2

**Розподіл відповідей респондентів – здобувачів ОП «Середня освіта (Географія)»
за ключовими показниками (N = 110)**

Показник	Бакалаври (n = 64)	Магістри (n = 24)	Випускники (n = 22)	Загалом (n = 110)
Вважають волонтерство частиною професійної підготовки	78 %	85 %	92 %	~82 % ± 9 %
Відзначають поліпшення соціальних навичок	82 %	75 %	68 %	~78 % ± 9 %
Високий рівень мотивації (патріотизм, допомога ЗСУ)	90 %	88 %	95 %	91 % ± 9 %

Джерело: сформовано авторами.

По-друге, дані щодо розвитку соціальних навичок (у середньому близько 78 % ± 9 %) підтверджують ефективність інтерактивних форм волонтерства, упроваджених на факультеті, як-от благодійні ярмарки «Гастрономічний тур», тематичні концерти, майстер-класи з виготовлення оберегів та екологічні акції. Волонтерська діяльність слугує ефективним «педагогічним полігоном», де теоретичні знання з країнознавства, екології та туризму інтегруються в практичні соціальні проекти, що узгоджується з подібним досвідом інтеграції волонтерських практик в освітньому процесі вищої школи.

Статистичний аналіз підтверджує високий рівень усвідомлення волонтерства як невіддільного елемента громадянської та професійної підготовки освітян. Отримані результати дають підстави стверджувати, що системна залученість до волонтерського руху формує в майбутніх фахівців готовність брати на себе відповідальність, виявляти лідерські якості та бути «агентами змін» у сучасній шкільній громаді.

НБУВ активно долучається до популяризації волонтерського руху: організовує книжкові та електронні виставки, готує тематичні огляди літератури, присвячені історії, формам і сучасному значенню волонтерства. Такі експозиції формуються на базі фондів бібліотеки, традиційних карткових каталогів та електронних ресурсів і мають на меті не лише інформувати користувачів, а й заохочувати їх до власної суспільно корисної діяльності. Показовим прикладом є віртуальні книжкові виставки, підготовлені відділом соціокультурної діяльності бібліотеки, які презентують традиційні та електронні видання про історію волонтерського руху, його роль у побудові громадянського суспільства, а також відповідні статті з періодичних видань. В умовах повномасштабної війни такі виставки й огляди набувають особливого значення, оскільки вони не лише зберігають і систематизують знання про волонтерський рух, а й виконують мобілізаційну та виховну функції, наочно демонструючи внесок добровільної допомоги в зміцнення обороноздатності держави, підтримку ЗСУ та цивільного населення. Таким чином, бібліотека постає не просто книгозбірнею,

а активним учасником суспільних процесів, чий інформаційно-просвітницький ресурс долучається до спільної справи наближення перемоги.

Сектор картографічних видань НБУВ є унікальною базою для підготовки студентів-географів, картографів, істориків і майбутніх фахівців суміжних дисциплін. Завдяки багатому підсобному фонду друкованих, а за наявності відповідного клопотання – й рукописних і стародрукованих картографічних документів, здобувачі вищої освіти отримують доступ до першоджерел, які неможливо знайти в звичайних навчальних бібліотеках. Це дає змогу не просто вивчати теорію картографії за підручниками, а працювати безпосередньо з історичними картами, атласами та довідковими виданнями, простежуючи еволюцію картографічного зображення території України та світу протягом століть. Окрім доступу до фонду, сектор надає здобувачам консультативно-методичну допомогу в роботі з довідково-пошуковим апаратом – алфавітним, систематичним і топографічним каталогами, картотеками та базою даних електронного каталогу НБУВ. Це формує у майбутніх фахівців практичні навички бібліографічного пошуку та роботи з науковою інформацією, що є важливим складником академічної підготовки. Регулярні тематичні виставки та огляди нових надходжень також дають здобувачам змогу системно стежити за новими картографічними виданнями й дослідженнями, а екскурсії фондом сприяють глибшому розумінню процесів комплектування, збереження та реставрації рідкісних картографічних матеріалів. Така фахова підготовка розширює їхню географічну компетентність та дає необхідні знання під час підготовки до волонтерських проектів.

Висновки. Таким чином, волонтерська діяльність у науково-культурному середовищі ЗВО та наукових бібліотек є ефективним засобом адаптації молоді до кризових умов. Поєднання академічних знань із практичною допомогою ЗСУ та соціально незахищеним верствам населення формує в майбутнього вчителя географії активну громадянську позицію, готовність до відповідальності та здатність бути лідером змін у шкільній громаді. Волонтерство стає не лише формою служіння

суспільству, а й професійним інструментом, що ґрунтується на досвіді поколінь і новітніх вимогах до розвитку української освіти та культури.

Волонтерство в університетському середовищі, як демонструє приклад ЖДУ імені Івана Франка, є ефективною формою громадянської освіти. Через такі формати, як «Гастрономічний тур», молодь не лише опановує фахові дисципліни, а й виховує в собі якості, необхідні для розбудови успішного

українського суспільства: відповідальність, ініціативність та патріотизм. Отримані результати логічно доповнюють попередні напрацювання авторів щодо сучасних стратегій навчання здобувачів природничих спеціальностей, розвитку їхньої цифрової та креативної компетентності [15; 16]. Подальший розвиток волонтерства у ЗВО вимагає системної підтримки з боку адміністрацій закладів і заохочення студентських ініціатив.

Використані літературні джерела

1. Барабаш В. А., Глебова Л. В. Формування громадянської активності студентів у процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін. *Соціум. Документ. Комунікація. Серія: Історичні науки*. 2018. Вип. 5. С. 19–36. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.1243030>.
2. Волонтерство. Реферативний огляд (2004–2022). URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/5963>.
3. Говоруха Н. Соціально-педагогічні умови розвитку волонтерського руху в Україні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2019. № 70 (219). С. 60–64. DOI: <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-70.15>.
4. Допомагаємо воїнам на передовій. 2018. URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/6107>.
5. Загальна декларація волонтерів, прийнята на XI конгресі Міжнародної асоціації волонтерів. Права людини. Київ, 2002.
6. Коваль Г. Л. Соціально-психологічні виміри волонтерського руху в Україні: монографія. Київ: Педагогіка, 2022. 210 с.
7. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>.
8. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квіт. 2011 р. № 3236-VI (зі змінами від 2025 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>.
9. Сектор картографічних видань відділу комплексного бібліотечного обслуговування. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*. URL: <http://nbuv.gov.ua/taxonomy/term/79>.
10. Чернова Л. Є. Феномен волонтерства: національно-культурні та соціально-психологічні особливості. *Феномен волонтерства у дискурсах і наративах історії і культури кінця XX – початку XXI ст.*: міжнар. наук.-практ. конф. Дніпропетровськ, 2017.
11. Юрків Я. І., Товстуха О. М. Підготовка майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності з вразливими категоріями населення. *Соціальна робота та психологія: освіта і наука*. 2025. № 2. С. 79–84. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1351/2025-2-13>.
12. Яшук І. П. Розвиток системи волонтерської діяльності студентської молоді у професійному становленні педагога. *Педагогічний дискурс*. 2012. Вип. 11. С. 377–380. https://search.nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=REF&P21DBN=REF&S21FMT=briefweb&S21ALL=%28%3C%2E%3EU%3D%D0%A7489%2E511%2E38%24%3C%2E%3E%29&Z21ID=&S21SRW=dz&S21SRD=&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20&FT_REQUEST=&FT_PREFIX=.
13. Яшук І. П., Казакова Н. В., Дубровіна І. В. Волонтерство як освітнє явище в Україні. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2023. № 3(90). С. 119–124. DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2023-3\(90\)-119-124](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2023-3(90)-119-124).
14. Nazarenko T., Iakovleva V., Vlasenko R., Kondratiuk A., Dudchak H. Development of students' informational and communicative competence based on the introduction of digital learning tools. *Youth Voice Journal*. 2023. Vol. 2 (Special Issue). P. 66–87.
15. Revenko I., Hlianenko K., Sosnova M., Vlasenko R., Kolodina L. The exploration of pedagogical approaches and methods that are designed to stimulate the creative thinking of students. *Brazilian Journal of Education, Technology and Society (BRAJETS)*. 2024. Vol. 17. P. 137–146. DOI: <https://doi.org/10.14571/brajets.v17.nse1.137-146>.
16. Vlasenko R., Ivantsiv O., Rudchenko V., Kolechynseva T., Herasymenko O. Modern strategies for educating natural science students in higher education. *International Research Journal of Multidisciplinary Scope (IRJMS)*. 2025. Vol. 6, iss. 3. P. 523–533. DOI: <https://doi.org/10.47857/irjms.2025.v06i03.04724>.

References

1. Barabash, V., & Hliebova, L. (2018). Formuvannia hromadianskoi aktyvnosti studentiv u protsesi vykladannia sotsialno-humanitarnykh dystsyplin [Fostering Student Civic Engagement in the Teaching of Social Sciences and Humanities] *Sotsium. Dokument. Komunikatsiia. Seriia: Istorychni nauky – Society. Document. Communication. Series: Historical Sciences*, 5, 19-36. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.1243030>. [in Ukrainian].
2. (2022). Volonterstvo. Referatyvnyi ohliad (2004-2022) [Volunteering. Abstract review (2004-2022)]. Retrieved from: <http://www.nbu.gov.ua/node/5963>. [in Ukrainian].

3. Hovorukha, N. (2019). Sotsialno-pedahohichni umovy rozvytku volonterskoho rukhu v Ukraini [Social and pedagogical conditions for the development of the volunteer movement in Ukraine]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova – Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University*, 70(219), 60-64. DOI: <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-70.15>. [in Ukrainian].
4. (2018). Dopomahaiemo voiam na peredovii [Helping warriors on the frontline]. Retrieved from: <http://www.nbuv.gov.ua/node/6107>. [in Ukrainian].
5. (2002). Zahalna deklaratsiia volonteriv, pryjniata na XI konhresi Mizhnarodnoi asotsiatsii volonteriv [General declaration of volunteers, adopted at the 11th congress of the International Association for Volunteer Effort]. *Prava liudyny – Human Rights*. [in Ukrainian].
6. Koval, H. L. (2022). Sotsialno-psykholohichni vymiry volonterskoho rukhu v Ukraini [Social-psychological dimensions of the volunteer movement in Ukraine]. Kyiv. 210 p. [in Ukrainian].
7. (2021). Natsionalna stratehiia spriiannia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini na 2021-2026 roky [National strategy for promoting the development of civil society in Ukraine for 2021-2026]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>. [in Ukrainian].
8. (2011). Pro volontersku diialnist: Zakon Ukrainy vid 19 kvit. 2011 r. No. 3236-VI [On volunteer activity: Law of Ukraine of April 19, 2011 No. 3236-VI]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>. [in Ukrainian].
9. Sektor kartohrafichnykh vydan viddilu kompleksnogo bibliotechnoho obsluhovuvannia [Cartographic publications sector of the integrated library service department]. *Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Vernadsky National Library of Ukraine*. Retrieved from: <http://nbuv.gov.ua/taxonomy/term/79>. [in Ukrainian].
10. Chernova, L. Ye. (2017). Fenomen volonterstva: natsionalno-kulturni ta sotsialno-psykholohichni osoblyvosti [Phenomenon of volunteering: National-cultural and social-psychological characteristics]. *Fenomen volonterstva u dyskursakh i naratyvakh istorii i kultury kintsia XX - pochatku XXI st. – Phenomenon of Volunteering in Discourses and Narratives of History and Culture of the Late 20th - Early 21st Century*: International scientific and practical conference, Dnipropetrovsk. [in Ukrainian].
11. Yurkiv Ya. I., Tovstukha O. M. (2025). Pidhotovka maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do orhanizatsii volonterskoi diialnosti z vrazlyvymy katehoriiami naselennia. [Preparing future social workers to organize volunteer activities with vulnerable population groups.]. *Sotsialna robota ta psykholohiia: osvita i nauka – Social Work and Psychology: Education and Science*, 2, 79-84. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1351/2025-2-13>.
12. Yashchuk, I. P. (2012). Rozvytok systemy volonterskoi diialnosti studentskoi molodi u profesiinomu stanovlenni pedahoha [Development of the system of volunteer activity of student youth in the professional development of a teacher]. *Pedahohichniy dyskurs – Pedagogical Discourse*, 11, 377-380. Retrieved from: https://search.nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=REF&P21DBN=REF&S21FMT=briefwebr&S21ALL=%28%3C%2E%3E%3D%D0%A7489%2E511%2E38%24%3C%2E%3E%29&Z21ID=&S21SRW=dz&S21SRD=&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20&FT_REQUEST=&FT_PREFIX=. [in Ukrainian].
13. Yashchuk, I. P., Kazakova, N. V., & Dubrovina, I. V. (2023). Volonterstvo yak osvितnie yavyshe v Ukraini [Volunteering as an educational phenomenon in Ukraine]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti – Education and Development of Gifted Personality*, 3(90), 119-124. DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2023-3\(90\)-119-124](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2023-3(90)-119-124). [in Ukrainian].
14. Nazarenko, T., Iakovleva, V., Vlasenko, R., Kondratiuk, A., & Dudchak, H. (2023). Development of students' informational and communicative competence based on the introduction of digital learning tools. *Youth Voice Journal*, 2 (Special Issue), 66-87.
15. Revenko, I., Hlianenko, K., Sosnova, M., Vlasenko, R., & Kolodina, L. (2024). The exploration of pedagogical approaches and methods that are designed to stimulate the creative thinking of students. *Brazilian Journal of Education, Technology and Society (BRAJETS)*, 17, 137-146. DOI: <https://doi.org/10.14571/brajets.v17.nse1.137-146>.
16. Vlasenko, R., Ivantsiv, O., Rudchenko, V., Kolechyntseva, T., & Herasymenko, O. (2025). Modern strategies for educating natural science students in higher education. *International Research Journal of Multidisciplinary Scope (IRJMS)*, 6(3), 523-533. DOI: <https://doi.org/10.47857/irjms.2025.v06i03.04724>.

Прийнято 29 червня 2026 року.

Затверджено 17 липня 2026 року.

Опубліковано 07 жовтня 2026 року.

Матеріал ліцензується на умовах міжнародної ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).